

DEVISE OF WORK PROF. F. BÍLKA, DRSC. FOR OUR ZOOTECHNY AND HIPPOLOGY

Odkaz díla Prof. F. Bílka, DrSc. pro naši zootechniku a hipologii

Jan NAVRÁTIL
KCHSM AF ČZU

Souhrn, klíčová slova

Cílem příspěvku je připomenout Prof. Františka Bílka, DrSc., zakladatele československé a české zootechniky a hipologie.

zootechnika; hipologie; plemeno; kůň

Summary, keywords

Objective of our article is commemorate Prof. F. Bílka, DrSc., founder of Czechoslovak and Czech zootechny and hippology.

zootechny, hippology, breed, horse

29. března tohoto roku uplynulo 30 let od úmrtí zakladatele československé zootechniky a hipologie, akademika Prof. PhDr. et MUDr. Františka Bílka, DrSc, Dr.h.c. (nar. 16.12. 1885 ve Slaném). Přesto, že byl doktorem filozofie a doktorem všeobecného lékařství (patřil k váženým a uznávaným pražským lékařům), byl vynikajícím vědcem a zootechnikem nově vznikající Republiky československé. Přednášel od roku 1917 obecnou a speciální zootechniku (od roku 1919 jako mimořádný a od roku 1923 jako řádný profesor) na Vysoké škole zemědělského a lesního inženýrství v Praze a byl zde vedoucím Katedry živočišné výroby. Byl mimořádně vzdělaný v mnoha příbuzných vědních oborech, značný důraz kladl i na oblast historie a umění (za středoškolských studií byl jeho profesorem dějepisu a zeměpisu Alois Jirásek). Bílkova výuka v přednáškách, i teoretických a praktických seminářích, vycházela z všestranného biologického pojetí a se znalostí všech základních oborů přírodních věd. Vychoval několik generací žáků, spolupracovníků a následovníků (Tichota, Koubek, Steinitz, Michal, Richter, Lerche, Dušek st. a ml., David a další); je zakladatelem československé zootechnické Bílkovy školy. Prof. Bílek byl člověk všestranně vysoce vzdělaný a málokdo věděl o jeho zálibě v koncertní a operní hudbě, v divadle, malířství a umění všeobecně a též i v botanice a dendrologii.

Ve svém pedagogickém a vědeckém zaměření věnoval velkou pozornost, vedle historie a genetiky, tehdy novému oboru biometrii a též ji rozvíjel.

Jeho stěžejním a dosud snad nepřekonaným dílem v bohaté bibliografii je vynikající a světově ceněná „Učebnice obecné zootechniky I. a II.“ z roku 1933, která bez nadsázky i ze světového pohledu předběhla dobu o půl až jedno století. Byla to první „česká učebnice biologie chovu domácího

zvířectva, určená pro posluchače vysokých škol zemědělských“. Dovolím si krátce citovat z autorovy předmluvy jako doklad účelnosti, poslání, moudrosti i vznosného a krásného českého jazyka: „Snahou bylo však veškeré výklady, jmenovitě statí praktika zajímavých, podati způsobem co možná jasně přístupným i průměrně vzdělanému chovateli tak, aby odstraněny byly stíny nedůvěry a často i úsměšku, se kterým dosud mnozí praktikové pohlížejí na >theorie< jmenovitě na vysoké škole naučené.“ Je škoda, že Učebnice obecné zootechniky, vydaná v roce 1933 nákladem Ministerstva zemědělství Republiky československé je k dispozici už jen v několika vzácných exemplářích. Druhé přepracované a doplněné vydání této fenomenální knihy, plánované na rok 1947, nebylo bohužel publikováno.

Je nutné připomenout, že Prof. Bílek byl v odborných kruzích světově známým a váženým vědcem. V roce 1948 byl na Mezinárodním kongresu v Miláně zařazen na 4. místo světového žebříčku předních genetiků.

Prof. Bílek začal svoji vědeckou dráhu pracemi o podílu arabské krve u lipicánů. Byl též vedoucím Výzkumného ústavu plemenářské biologie s pokusnou stanicí při hřebčíně v Kladrubech nad Labem a výzkumné stanice pro chov koní ve Slatiňanech a též zakladatelem těchto institucí.

Dalším literárním počinem jsou stěžejní kapitoly v monografiích Speciální zootechniky Chov skotu a zvláště Speciální zootechnika - Chov koní z roku 1955 a další přepracovaná a doplněná vydání 1957 a 1958. K úplnému výčtu publikační činnosti Prof. Bílka je nutné doplnit tyto další práce: Kraniologická studia domácího skotu v Čechách (1917), Česká plemena mizící a vymizelá (1926), Plemena skotu v ČSR (1930), Chov skotu a jeho čelná ple-

mena (1954), Chov koně a jeho čelná plemena (1954).

Bezesporu největší zásluhou Prof. Bílka je záchrana kladrubských koní, kteří po rozpadu c. a k. monarchie ztratili význam pro některé nepříznivé vlastnosti (pozdější dospívání, některé jevy příbuzenské plemenitby, přímo se často mluvilo o degeneraci apod.) a hlavně z nacionalistických a politických důvodů. Za těchto okolností se snažil Prof. Bílek přesvědčit rozhodující činitele Ministerstva zemědělství, které převzalo chov koní po c.k. vojenské správě, že by bylo nenahraditelnou ztrátou a světovou ostudou zlikvidovat kladrubského koně jako jediné naše autochtonní plemeno. Regenerační proces starokladrubského vraníka je ve světové hipologii a zootechnice zcela ojedinělý a stal se příkladem a modelem pro jiné živočišné druhy a plemena, jimž hrozí vyhynutí často způsobené činností člověka. Vlastní regenerace byla započata Prof. Bílkem až v roce 1941 ve Výzkumné stanici pro živočišnou výrobu Min. zemědělství v Průhoních. Zde byl zřízen pokusný hřebčín, v roce 1945 byl převeden opět na Bílkův popud do Slatiňan a v roce 1951 byl hřebčín přejmenován na Výzkumnou stanici pro chov koní. Z původních starokladrubských vraníků zůstaly a byly pro regenerační práce k dispozici pouze trosky. Výchozí byli 3 hřebci - synové Sacramoso XXIX (k nim byli vybráni 2 čistokrevní starokladrubští bělouši, 1 kladrubolipicán a 6 lipicánů). Z klisen bylo k dispozici 7 čistokrevných vranek pokročilého věku a 8 kladrubolipicánek (+ 12 čistokrevných lipicánek). Regenerace by proběhla rychleji použitím několika kladrubských bělek, k čemuž po roce 1945 posléze došlo. Použití lipických klisen bylo však opodstatněno opravou některých vlastností, které lipická krev zlepšila. Zeslabení mohutnosti se mělo později eliminovat v dalších generacích hromaděním kladrubské krve. Pamětníci dokonce připomínají pak neu-

skutečněný záměr Prof. Bílka o použití norického hřebce, jehož výběr a nákup se v období 2. světové války neuskutečnil. Místo norické krve bylo poté využito krve fríské, což se ukázalo jako vhodnější řešení. Pozdější vědecké práce VSCHK Slatiňany, které hodnotily výkonnost, dědičnost znaků a vlastností a další ukazatele u takto vzniklého stáda kladrubských vraníků, potvrdily, že regenerační proces byl úspěšný a kladrubský vraník je zachován pro budoucí generace.

Je nutné též připomenout Bílkovu zásluhu na zakoupení 2 klisen a jednoho hřebce kertaga - koně Przewalského v roce 1922 z University v Halle pro pražský zootechnický ústav zemědělské fakulty. Tito koně s 5 odchovanými hříbaty byli později umístěni v Pražské zoologické zahradě v Tróji, kam byl po uhynutí prvního hřebce v roce 1935 dán i druhý hřebec zakoupený opět Bílkem pro Zootechnický ústav od obchodníka K. Hagenbecka. Tak byl dán základ pro špičkový a jedinečný chov koně Przewalského v ZOO Praha, která díky tomu vede od té doby Plemennou knihu kertaga pro celý svět.

Další obrovskou zásluhou Prof. Bílka je iniciování založení hipologického muzea. V roce 1946 navrhl Výzkumnému odboru Min. zemědělství konfiskovaný zámek Slatiňany jako vhodný objekt, to jej v roce 1947 dostalo do správy a začalo muzeum budovat. Od roku 1953 přešlo muzeum pod Ministerstvo kultury – památkovou péčí a stalo se bez nadsázky světovým unikátem.

Akademik, Prof. PhDr. et MUDr. František Bílek, DrSc., Dr.h.c., neobyčejně všestranný a vzdělaný člověk (a nositel ve své době snad všech největších a dosažitelných uznání a vyznamenání) měl být nesporně již dávno zařazen mezi skutečnou elitu našeho národa.